

pojištění a pojišťovnictví

EVA DUCHÁČKOVÁ

Vydání této publikace podpořila Česká asociace pojišťoven

Recenzenti: prof. Ing. Jaroslav Daňhel, CSc.
JUDr. Jaromír Trojan

Vydání knihy bylo schváleno vědeckou radou nakladatelství.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být reprodukována žádnou formou, elektronickým, optickým, audio, mechanickým či jiným způsobem, včetně systémů na ukládání a vyhledávání informací, bez písemného souhlasu vydavatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Eva Ducháčková

Pojištění a pojišťovnictví

1. vydání

Vydalo nakladatelství Ekopress, s. r. o.

K Mostu 124, Praha 4

Odpovědná redaktorka Iva Kapcová

Obálka a sazba Karel Novák

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

www.ekopress.cz

© prof. Ing. Eva Ducháčková, CSc., 2015

© Ekopress, s. r. o., 2015

ISBN 978-80-87865-25-5

Vydání této publikace podpořila Česká asociace pojišťoven

Recenzenti: prof. Ing. Jaroslav Daňhel, CSc.
JUDr. Jaromír Trojan

Vydání knihy bylo schváleno vědeckou radou nakladatelství.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být reprodukována žádnou formou, elektronickým, optickým, audio, mechanickým či jiným způsobem, včetně systémů na ukládání a vyhledávání informací, bez písemného souhlasu vydavatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Eva Ducháčková

Pojištění a pojišťovnictví

1. vydání

Vydalo nakladatelství Ekopress, s. r. o.

K Mostu 124, Praha 4

Odpovědná redaktorka Iva Kapcová

Obálka a sazba Karel Novák

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

www.ekopress.cz

© prof. Ing. Eva Ducháčková, CSc., 2015

© Ekopress, s. r. o., 2015

ISBN 978-80-87865-25-5

Obsah

Předmluva	9
1 Úvod	11
2 Riziko	17
2.1 Pojem riziko v rámci pojistné teorie	17
2.2 Risk management	24
2.2.1 Identifikace rizika	24
2.2.2 Ocenění a kvantifikace rizik	28
2.2.3 Redukce a kontrola rizika	30
2.2.4 Finanční eliminace důsledků realizace rizik	30
3 Pojištění	35
3.1 Pojem pojištění	35
3.2 Členění pojištění	37
3.3 Sociální pojištění	38
4 Komerční pojištění	43
4.1 Členění komerčního pojištění	43
4.2 Účastníci pojistného vztahu	45
4.3 Pojistný produkt, pojistná smlouva a pojistné podmínky	47
4.4 Pojistná doba a pojistné období	48
4.5 Vznik a zánik pojištění	49
4.6 Asistenční služby v pojištění	49
5 Pojistné plnění a formy pojištění	51
5.1 Pojistné plnění	51
5.2 Formy pojištění	51
5.3 Pojištění obnosová	52
5.4 Škodová pojištění	52
5.5 Doplňkové formy pojištění	58
6 Pojistné	63
6.1 Požadavky na velikost pojistného	63
6.2 Kalkulace pojistného	64
6.3 Netto pojistné	64
6.4 Správní náklady	68
6.5 Vyjádření pojistného	70
7 Technické rezervy	72
7.1 Význam technických rezerv pojišťoven	72

6 Pojištění a pojišťovnictví

7.2	Jednotlivé druhy pojistně technických rezerv	73
7.2.1	Rezerva na nezasloužené pojistné	74
7.2.2	Rezerva na pojistná plnění	76
7.2.3	Vyrovňovací rezerva	77
7.2.4	Rezerva pojistného životních pojištění	77
7.2.5	Rezerva životních pojištění, je-li nositelem investičního rizika pojistník	78
7.2.6	Další technické rezervy	78
7.3	Technické rezervy na českém pojistném trhu	79
7.4	Investování technických rezerv	82
8	Zajištění	86
8.1	Charakteristika zajištění	86
8.2	Poskytovatelé zajištění	90
8.3	Členění zajištění	92
8.4	Zajištění proporcionální a neproporcionální	94
8.5	Zajištění na českém pojistném trhu	101
8.6	Fronting	103
8.7	Pojišťovací pooly	103
8.8	Finanční zajištění	105
8.9	Soupojištění	107
8.10	Alternativní nástroje zajištění	108
9	Podnikatelská rizika pojišťoven	113
9.1	Podnikatelská rizika pojišťovny	113
9.1.1	Pojistně technické riziko (upisovací riziko)	114
9.1.2	Tržní riziko	118
9.1.3	Kreditní riziko	118
9.1.4	Riziko likvidity	119
9.1.5	Operační rizika	119
9.1.6	Ostatní podnikatelská rizika	120
9.1.7	Risk management pojišťovny	120
9.2	Finanční analýza pojišťovny	122
9.3	Solventnost pojišťovny	133
9.4	Implementace Solvency II na českém pojistném trhu	137
10	Životní pojištění	142
10.1	Charakteristika životního pojištění	142
10.2	Základní podoby životního pojištění	147
10.2.1	Pojištění pro případ smrti	147
10.2.2	Pojištění pro případ dožití	150
10.2.3	Smíšené životní pojištění	151
10.2.4	Modifikované podoby smíšeného životního pojištění	153
10.2.5	Přípojištění k životnímu pojištění	159

10.3	Stanovení pojistného v klasickém životním pojištění	159
10.4	Penzijní produkty	169
11	Neživotní pojištění	178
11.1	Charakteristika neživotního pojištění	178
11.2	Neživotní pojištění osob	178
11.2.1	Úrazové pojištění	178
11.2.2	Komerční nemocenské pojištění	181
11.2.3	Komerční zdravotní pojištění	182
11.2.4	Pojištění schopnosti splácet	184
11.3	Pojištění majetku	185
11.3.1	Pojištění majetku obyvatelstva	187
11.3.2	Pojištění podnikatelských a průmyslových rizik – majtkové pojištění	192
11.3.3	Pojištění zemědělských rizik	196
11.4	Pojištění finančních ztrát	199
11.4.1	Pojištění pro případ přerušení provozu (šomázní pojištění)	199
11.4.2	Pojištění pohledávek (úvěru)	203
11.4.3	Pojištění záruk	205
11.4.4	Pojištění právní ochrany	208
11.5	Pojištění odpovědnosti za škody	210
11.5.1	Pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla	212
11.5.2	Pojištění odpovědnosti za škody při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání	214
11.5.3	Profesní odpovědnostní pojištění	216
11.5.4	Obecné odpovědnostní pojištění	216
11.6	Stanovení pojistného v majetkových pojištěních	219
12	Pojišťovnictví	225
12.1	Obsah pojišťovnictví	225
12.2	Pojišťovny	226
12.3	Pojišťovací zprostředkovatelé (brokeři)	237
12.4	Propojování finančních služeb (bankopojištění)	239
13	Regulace pojišťovnictví	241
13.1	Význam regulace v pojišťovnictví a vývoj v přístupu k regulaci	241
13.2	Vymezení obsahu regulace pojišťovnictví	242
13.3	Legislativní rámec podnikání v pojišťovnictví v podmínkách ČR	246
13.3.1	Právní úprava pojistné smlouvy	246
13.3.1.1	Základní pojmy v souvislosti s pojistnou smlouvou	247
13.3.1.2	Pojistný zájem	248
13.3.1.3	Pojistná smlouva a její obsah	248
13.3.1.4	Obnosové a škodové pojištění	249
13.3.1.5	Vznik, zánik pojištění a přerušování pojištění	251

13.3.2 Právní úprava provozování pojišťovací činnosti a navazujících činností	253
13.3.3 Právní úprava činnosti pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí.	259
13.4 Dohled v pojišťovnictví	266
13.5 Instituce na ochranu pojištěných (klientů pojišťoven)	269
14 Pojistný trh	271
14.1 Vývoj na pojistném trhu z celosvětového pohledu	271
14.2 Pojištěnost v komerčním pojištění	274
14.3 Vývojové trendy na pojistných trzích	277
14.3.1 Změny přístupů k regulaci pojišťovací činnosti ze strany států	277
14.3.2 Mění se poměr mezi životním a neživotním pojištěním.	278
14.3.3 Využití nových metod při prodeji pojistných produktů.	280
14.3.4 Uplatnění bankopojištění.	280
14.3.5 Růst počtu a důsledků živelních katastrof.	280
14.3.6 Využití alternativních nástrojů eliminace rizika	284
14.3.7 Změny ve struktuře světového pojistného trhu z pohledu vývoje jednotlivých regionů	285
14.4 Pojistný trh ČR	291
Základní pojmy	295
Použité zdroje	300
Resume	305

Předmluva

Komerční pojištění hraje roli v tržní ekonomice. S růstem materiálního bohatství společnosti, se zvyšováním životní úrovně se zvyšuje potřeba řešení důsledků nahodilých událostí. V podmínkách České republiky se po roce 1990 význam komerčního pojištění postupně zvyšuje a také se mění struktura pojistného trhu, jak z pohledu postavení jednotlivých pojistitelů na trhu, tak zejména z pohledu pojistných produktů. Současně dochází ke změnám v přístupech k regulaci komerčního pojištění ze strany státu.

Kniha Pojištění a pojišťovnictví je určena především k seznámení se základními principy fungování komerčního pojištění. Má objasnit obsah jednotlivých pojmů užívaných v komerčním pojištění, vysvětlit vztahy v rámci komerčního pojištění a pojišťovnictví jako specifického finančního odvětví ekonomiky. Kniha seznamuje čtenáře se základním členěním komerčního pojištění, obecnými přístupy ke stanovení pojistného a pojistných plnění, významem technických rezerv, zajištění a pojmem solventnost pojišťoven. Objasňuje obsah pojmu pojistný trh, vývojové trendy na pojistných trzích a většinou podobu základních pojistných produktů.

Kniha je prvotně uzpůsobena pro potřeby výuky základního kurzu Pojišťovnictví, vyučovaného na katedře bankovníctví a pojišťovnictví Vysoké školy ekonomické v Praze, jako vysokoškolská učebnice. Současně může být využita širokou veřejností v případě zájmu o seznámení se s principy fungování komerčního pojištění a pojišťovnictví.

Praha 2015

autorka

Obsah

Předmluva	9
1 Úvod	11
2 Riziko	17
2.1 Pojem riziko v rámci pojistné teorie	17
2.2 Risk management	24
2.2.1 Identifikace rizika	24
2.2.2 Ocenění a kvantifikace rizik	28
2.2.3 Redukce a kontrola rizika	30
2.2.4 Finanční eliminace důsledků realizace rizik	30
3 Pojištění	35
3.1 Pojem pojištění	35
3.2 Členění pojištění	37
3.3 Sociální pojištění	38
4 Komerční pojištění	43
4.1 Členění komerčního pojištění	43
4.2 Účastníci pojistného vztahu	45
4.3 Pojistný produkt, pojistná smlouva a pojistné podmínky	47
4.4 Pojistná doba a pojistné období	48
4.5 Vznik a zánik pojištění	49
4.6 Asistenční služby v pojištění	49
5 Pojistné plnění a formy pojištění	51
5.1 Pojistné plnění	51
5.2 Formy pojištění	51
5.3 Pojištění obnosová	52
5.4 Škodová pojištění	52
5.5 Doplňkové formy pojištění	58
6 Pojistné	63
6.1 Požadavky na velikost pojistného	63
6.2 Kalkulace pojistného	64
6.3 Netto pojistné	64
6.4 Správní náklady	68
6.5 Vyjádření pojistného	70
7 Technické rezervy	72
7.1 Význam technických rezerv pojišťoven	72

6 Pojištění a pojišťovnictví

7.2	Jednotlivé druhy pojistně technických rezerv	73
7.2.1	Rezerva na nezasloužené pojistné	74
7.2.2	Rezerva na pojistná plnění	76
7.2.3	Vyrovňovací rezerva	77
7.2.4	Rezerva pojistného životních pojištění	77
7.2.5	Rezerva životních pojištění, je-li nositelem investičního rizika pojistník	78
7.2.6	Další technické rezervy	78
7.3	Technické rezervy na českém pojistném trhu	79
7.4	Investování technických rezerv	82
8	Zajištění	86
8.1	Charakteristika zajištění	86
8.2	Poskytovatelé zajištění	90
8.3	Členění zajištění	92
8.4	Zajištění proporcionální a neproporcionální	94
8.5	Zajištění na českém pojistném trhu	101
8.6	Fronting	103
8.7	Pojišťovací pooly	103
8.8	Finanční zajištění	105
8.9	Soupojištění	107
8.10	Alternativní nástroje zajištění	108
9	Podnikatelská rizika pojišťoven	113
9.1	Podnikatelská rizika pojišťovny	113
9.1.1	Pojistně technické riziko (upisovací riziko)	114
9.1.2	Tržní riziko	118
9.1.3	Kreditní riziko	118
9.1.4	Riziko likvidity	119
9.1.5	Operační rizika	119
9.1.6	Ostatní podnikatelská rizika	120
9.1.7	Risk management pojišťovny	120
9.2	Finanční analýza pojišťovny	122
9.3	Solventnost pojišťovny	133
9.4	Implementace Solvency II na českém pojistném trhu	137
10	Životní pojištění	142
10.1	Charakteristika životního pojištění	142
10.2	Základní podoby životního pojištění	147
10.2.1	Pojištění pro případ smrti	147
10.2.2	Pojištění pro případ dožití	150
10.2.3	Smíšené životní pojištění	151
10.2.4	Modifikované podoby smíšeného životního pojištění	153
10.2.5	Přípojištění k životnímu pojištění	159

10.3 Stanovení pojistného v klasickém životním pojištění	159
10.4 Penzijní produkty	169
11 Neživotní pojištění	178
11.1 Charakteristika neživotního pojištění	178
11.2 Neživotní pojištění osob	178
11.2.1 Úrazové pojištění	178
11.2.2 Komerční nemocenské pojištění	181
11.2.3 Komerční zdravotní pojištění	182
11.2.4 Pojištění schopnosti splácet	184
11.3 Pojištění majetku	185
11.3.1 Pojištění majetku obyvatelstva	187
11.3.2 Pojištění podnikatelských a průmyslových rizik – majtkové pojištění	192
11.3.3 Pojištění zemědělských rizik	196
11.4 Pojištění finančních ztrát	199
11.4.1 Pojištění pro případ přerušení provozu (šomázní pojištění)	199
11.4.2 Pojištění pohledávek (úvěru)	203
11.4.3 Pojištění záruk	205
11.4.4 Pojištění právní ochrany	208
11.5 Pojištění odpovědnosti za škody	210
11.5.1 Pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla	212
11.5.2 Pojištění odpovědnosti za škody při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání	214
11.5.3 Profesní odpovědnostní pojištění	216
11.5.4 Obecné odpovědnostní pojištění	216
11.6 Stanovení pojistného v majetkových pojištěních	219
12 Pojišťovnictví	225
12.1 Obsah pojišťovnictví	225
12.2 Pojišťovny	226
12.3 Pojišťovací zprostředkovatelé (brokeři)	237
12.4 Propojování finančních služeb (bankopojištění)	239
13 Regulace pojišťovnictví	241
13.1 Význam regulace v pojišťovnictví a vývoj v přístupu k regulaci	241
13.2 Vymezení obsahu regulace pojišťovnictví	242
13.3 Legislativní rámec podnikání v pojišťovnictví v podmínkách ČR	246
13.3.1 Právní úprava pojistné smlouvy	246
13.3.1.1 Základní pojmy v souvislosti s pojistnou smlouvou	247
13.3.1.2 Pojistný zájem	248
13.3.1.3 Pojistná smlouva a její obsah	248
13.3.1.4 Obnosové a škodové pojištění	249
13.3.1.5 Vznik, zánik pojištění a přerušení pojištění	251

13.3.2 Právní úprava provozování pojišťovací činnosti a navazujících činností	253
13.3.3 Právní úprava činnosti pojišťovacích zprostředkovatelů a samostatných likvidátorů pojistných událostí.	259
13.4 Dohled v pojišťovnictví	266
13.5 Instituce na ochranu pojištěných (klientů pojišťoven)	269
14 Pojistný trh	271
14.1 Vývoj na pojistném trhu z celosvětového pohledu	271
14.2 Pojištěnost v komerčním pojištění	274
14.3 Vývojové trendy na pojistných trzích	277
14.3.1 Změny přístupů k regulaci pojišťovací činnosti ze strany států	277
14.3.2 Mění se poměr mezi životním a neživotním pojištěním.	278
14.3.3 Využití nových metod při prodeji pojistných produktů.	280
14.3.4 Uplatnění bankopojištění.	280
14.3.5 Růst počtu a důsledků živelních katastrof.	280
14.3.6 Využití alternativních nástrojů eliminace rizika	284
14.3.7 Změny ve struktuře světového pojistného trhu z pohledu vývoje jednotlivých regionů	285
14.4 Pojistný trh ČR	291
Základní pojmy	295
Použité zdroje	300
Resume	305

Předmluva

Komerční pojištění hraje roli v tržní ekonomice. S růstem materiálního bohatství společnosti, se zvyšováním životní úrovně se zvyšuje potřeba řešení důsledků nahodilých událostí. V podmínkách České republiky se po roce 1990 význam komerčního pojištění postupně zvyšuje a také se mění struktura pojistného trhu, jak z pohledu postavení jednotlivých pojistitelů na trhu, tak zejména z pohledu pojistných produktů. Současně dochází ke změnám v přístupech k regulaci komerčního pojištění ze strany státu.

Kniha Pojištění a pojišťovnictví je určena především k seznámení se základními principy fungování komerčního pojištění. Má objasnit obsah jednotlivých pojmů užívaných v komerčním pojištění, vysvětlit vztahy v rámci komerčního pojištění a pojišťovnictví jako specifického finančního odvětví ekonomiky. Kniha seznamuje čtenáře se základním členěním komerčního pojištění, obecnými přístupy ke stanovení pojistného a pojistných plnění, významem technických rezerv, zajištění a pojmem solventnost pojišťoven. Objasňuje obsah pojmu pojistný trh, vývojové trendy na pojistných trzích a většinou podobu základních pojistných produktů.

Kniha je prvotně uzpůsobena pro potřeby výuky základního kurzu Pojišťovnictví, vyučovaného na katedře bankovníctví a pojišťovnictví Vysoké školy ekonomické v Praze, jako vysokoškolská učebnice. Současně může být využita širokou veřejností v případě zájmu o seznámení se s principy fungování komerčního pojištění a pojišťovnictví.

Praha 2015

autorka